י.ל. פרץ

מעשיות

סועד הוא, כדבר יום ביומו, בין הערבים בבית־מזון מן המדרגה השלישית במורד העיר, בקצהו.

ויושב הוא תמיד על־יד החלון, הפונה אל הוויכסל, ומרדף, בין מאכל ומאכל, את גלי מי־החול, או את העננים בשמים. אוהב הוא את התנועה העצלה של קרעי העננים ושל גלי החול על שפת הוויכסל. כך זוחלים גם קרעי המחשבות במוחו, עיף הוא זה כמה ימים.

אך הערב ישתנה הדבר. היא תבוא, היא כתבה לו שתבוא הנה מכתבה בצלחת בגדו.

„אך מעשיה תכין... מעשיה יפה".

והיא כותבת בפירוש, שאיננה אוהבת אותו, כי אם את ספוריו היפים, ואולי עוד — את עיניו הלוחשות, בשעה שהוא מסַפר. „אתה אדם מכוער, בגדיך אינם נקיים, ואישוני עיניך קטנים כדי להפיל אימה"... אך כשהוא מסַפר, האישון ממלא את כל חללה של העין.

וכך היא עושה תמיד: על המעלות תדאה; אך הוא שומע את פסיעותיה הקלות. מאחורי הדלת תעמוד רגע; תיטיב את שערותיה או תתבונן בעד חור המנעול. אחרי כן תדפוק פעם או פעמים. הוא קורא: „בואי" — הדלת נפתחת, ובביאה על המפתן תשאל: יש מעשיה?

אם אין, תשוב על עקבה.

קולה יפה מאד, קול עמוק, אך הוא אינו אוהב לא את קולה ולא אותה; אוהב הוא את עיניה הגדולות והלוחשות,

ואת החכליל תזך על לחייה הלבנות, ואת חכליל סחוס אזנה הקשבת, ואת הרטט האוחז בה בשעת „סכנת נפשות" ואת התרפקותה ותחנונה: „אל נא תעש עמהן כָלה!" כלומר: עם הנפשות — עם בן־המלך או בת־המלכה.

„כל היום אני תופרת, העבודה קשה, אל נא תרגיזני... סַפר דברים טובים".

והיא אוהבת את המעשיוֹת בבני־מלכים ובנות־מלכים; את הגנים התלויים באויר, ואת הברבורים הלבנים על האגם, הנהפכים בכל עת מצוא לעלמות יפות ולבחורים יפים...

מצחו מתקמט, מי יודע אם יוכל לסַפר לה היום. מאין יקח לה מעשיות כאלה? הוא גדל בבית האופל... ועתה מוחו עיף מאד, זה ימים הוא רודף אחרי חומר לספורים ככלב דולק אחרי זבובי־קיץ...

הוא אוכל ובקרבו מתרקמת מעשיה בבת־מלכה, והוא משתאה לה, בהיסח הדעת באה. והיא נארגת בחביון הנשמה בקורי עכביש, בקרן חשכה לנוגה הירח.

בת המלכה ישינה על ראש ההר, וההר גבוה, גבוה מאד.

אמנם, הר גבוה מאד לא ראה מעודו. אבל — אין דבר.

מה איכפת לו, אם יאמר, שראשו מגיע השמימה. אליה השמים קרובים מאד, וגם לא תשתאה. בלילה מזהירים על ראש ההר הכוכבים כגולת כותרת... ביום המעונן — הענן נראה כצנארון של ההר. ועל הור־ההר שוכבת בת־המלכה, על ערוגת בושם היא שוכבת, והערוגה מונחת על גבי הענן, ומנגד נוגה השמש שלל צבעים לענן — הוא בוער באש...

ובת־המלכה ישינה; ונשים מכשפות (פה תזדעזע קצת) צובאות עליה... וכה היא ישינה; ותעור — כה כתוב שחור על־גבי לבן בספר ההשגחה — אך אז, כאשר ישק לה נער יפה עינים, אשר לא טעם טעם חטא... (פה, בשמעה „ישק לה", תעצום עיניה)!

מעשות

„היינט וועט זי קומען" — טראכט ער, שפאצירנדיק ביים ברעג פון ווייסל.

און אזוי טראכטנדיק, קומט אים אלץ לעבעדיק פאר:

ער זיצט אויפן בעט אין דער פינצטער און ווארט, ביי יעדער באַ־וועגונג אויף די טרעפ הייבט אים אָן שטארקער צו קלאפן דאָס הארץ און ער וואונדערט זיך: פארוואָס? ער האָט זי דען ליב?

אָט, דאָס איז שוין ז י. אירע שוועבעדיק־לייכטע טריט. ער שטייט אויף און צינדט אָן דאָס לאמפל אויפן טיש. זי האלט זיך דערווייל א ווײלע אָפּ הינטער דער טיר. אָטעמט אָפּ — שווערע טרעפ — פאר־ריכט זיך די האָר און כאפט נאָך א בליק דורכן לאָך פון שלאָס. קוים הע־רעוודיק, קלאפט זי אָן מיטן פינגער אין טיר.

— „פראָשע" 1) און זי עפנט די טיר און רופט אויף דער שוועל:

— „בעט [illegible] סקאַזאָטשניע"? 2)

אניט, גייט [illegible] צוריק.

א י ם ה אָ ט זי נישט ליב, זאָגט זי. פאר אידן איבערהויפּט שרעקט זי זיך, נאָר זיינע מעשהלעך האָט זי ליב.

באַקענט [illegible] ער זיך מיט איר צופעליק אין זאקסישן גאָרטן. אין א שלאגס־רעגן [illegible] יז געשטאַנען אונטער א בוים, אָן קאלאָשן און אין א ווייסע בלוזע [illegible] בוים האָט זי שוין ווייניק געשיצט פון רעגן און זי האָט געקוקט דורך [illegible] ינע לויזע צווייגן אין הימל אריין, דערשראָקן און אָן האָפענונג, עס זאָל [illegible] יך געשווינד ענדיקן. ער איז צוגעגאנגען מיטן רעגן־שירעם און האָט איר פאָרגעלייגט זיין הילף. זי האָט זיך געווייגערט. ער האָט ערנסט און הארציק געבעטן; זי גיט נאָך און לאָזט זיך אָפּפירן. זי

---

1) ביטע, אַריין.

2) וועט זיין א מעשהלע.

פארענטפערט זיך: פאראן אזוי פיל שלעכטע מענטשן! נאָר זיין שטימע וועקט צוטרויען. אויף דעם צוטרויען געשטיצט האָט ער איר געבאָטן זיין אָרעם, זי האָט צעגערנד אריינגעשטעקט די האנט אין זיינע און געזאָגט איר אדרעס.

אין גאנג איבער עטלעכע גאסן — אויף קיין דראָזשקע האָט ער נישט געהאט — איז ער געוואָר געוואָרן, אז זי איז א נייטאָרן (אמת — זי האָט צעשטאָכענע פינגער), און זי, אז ער איז א שרייבער. שרייבט לידער? — ניין, מעשהלעך. אך, מעשהלעך האָט זי זייער ליב. — ער קאָן איר פארציילן. מעג מען זי באזוכן? ניין. קיין פאָטער האָט זי נישט און די מוטער איז א בייזע. איר שטימע האָט לייכט דערביי געציטערט. זי וואָלט מער נישט גענדארפט, עס זאָל קומען א פרעמדער און נאָך דערצו — זי וואַרפט אויפ'ן א זייטיקן בליק, ענדיקט שאלקהאפט און רויט ווע־רנדיק: א ייד. פון וו[illegible]ען ווייסטו, אז איך בין א ייד? — זי דערקענט: די אויגן, די האָר, די אויסשפּראכע און ענדלעך — די נאָז — כא־כא־כא. איר שטימע קלינגט ריין קינדיש און דאָך איז שוין דער שטערן גערונצלט.

איבערן זומער פלעגן זיי זיך טרעפן אין זאקסישן גאָרטן. איבערן ווינטער פלעגט זי, אויבוויל זעלטן, ארויפכאפן זיך צו אים אויף א מעשה־לע. דערפון פלעגט זי אים אינדערפרי שרייבן דורכן סטרוזש. היינט האָט ער אויך אזא בריוול דערהאלטן. זי שרייבט פויליש „נח מיט זיבן גרייזן", נאָר אזוי קינדיש־הארציק.

— ייד, גרייט אָן א שיין מעשהלע, נאָר א פריילעכס, מיט א בת־מלכה. דאָס לעבן איז אזוי טרויעריק. און אָנרירן זאָלסטו מיך נישט. נישט ד י ך מיין איך. דו ביסט אזוי העסלעך. וועסט מיך אָנרירן, וועל איך שרייען און אנטלויפן. הערסט?

דאָך ווייסט ער, ווי אזוי זי ווייכער צו מאכן: דאָס מעשהלע ווערט טרויעריק. דער בן־מלך אָדער די בת־מלכה פאלן אריין אין א געפאר... די ליבהאָבער צעשיידן זיך דורך א שרעקלעכער אינטריגע פון פאלשע מענטשן... וויל ער, ווארפט ער די בת־מלכה אריין אין געפענגעניש, אין א פרעמד לאנד און דעם בן־מלך פירט ער ערגיץ צו דער תליה. א בלבול. און דעמאָלט פאלט זי פאר'ן אויף די קניען, כאפט'ן אָן פאר די הענט, גלעט'ן איבערן פנים און בעט באַרימהערציקייט פאר די אומגליקלעכע. און פאר א קוש אויף די ליפּן, לאָזט ער פארשווינדן די געפאר און פירט

175

(1)

יש התחלה, עתה צריך לשלם וללכת.

אבל אינו משלם ואינו הולך, לפי שאינו רוצה לשנות ממנהגו.

בין הערבים יחיד הוא בבית־המזון. כשהוא אוכל — ה„צהובה" מתנמנמת על־יד השולחן הארוך, הוא המזנון. ככלותו לאכול הוא עושה כדורי־לחם וקולע אליה, אל חוטמה הארוך יותר מדי, וכשאיננו מחטיא, היא מתעורר בפחד והוא צוחק.

ומדי יום ביומו היא שואלת: למה האדון מסתולל? ומדי יום ביומו הוא עונה לה: צריך להסתולל קצת — ומשלם.

אך היום יש אורח שני בחדר, וה„צהובה" אינה מתנמנמת, יושבת היא אצל האורח השני ומשוחחת אתו.

„יש להם דין ודברים... גם לדונג הצהוב הזה יש דין ודברים". ויש לו פנאי, ויכול הוא להמתין עד שעת הכושר. אגב — יש לו אך התחלת מעשיה.

ומכין הוא כדורי־לחם וחושב.

„יהיה צעיר שואף, שלא טעם טעם חטא, ושמע על דבר בת־המלכה ונשבע בנקיטת חפץ (לה לא יגיד „בנקיטת חפץ"; היא לא תבין) לעורר את בת־המלכה. ויעזוב השואף את בית הוריו ואת בית־הספר (צעיר הוא השואף); ויעזוב את עירו ואת מולדתו, וילך, ויתע לבקש את ההר, ששם בת־המלכה ישינה, והמכשפות צובאות עליה — —

העניה של צחוק מופיעה על פניו.

רואה הוא את השואף ההולך כחוש, באויר; אבל הוא לא יתן לו להגיע אל מחוז חפצו. אי אפשר, שתכלה המעשיה כה מהרה... באמצע הדרך, טוב מזה — לא הרחק מן ההר, ירעב השואף; אזל הלהם מילקוטו!

וכגש על דרכו נערה בריאה וגדולה, וגסה קצת — כפריה. וביד הכפריה — ככר לחם.

והתחנן אליה:

— עלמה טובה, תני פת לחם.

— חנם לא אתן. קחני לאשה ואפרנס אותך!

— אבל עלי לעורר את בת־המלכה!

— הבל הבלים! שאני ותשבע לחם...

— אני רוצה בבת־מלכה — —

— אם כן, תפרנס אותך היא — —

— אבל טרם אגיע אליה אמות ברעב.

— ומה איכפת לי? מות ברעב! גדולים וטובים ממך מתים ברעב.

והכפרית קשת־עורף; ויכנע השואף, וישבע לה, ויקח מלחמה, ויאכל...

צריך לשלם וללכת.

דעם בן־מלך מיט דער בת־מלכה מיט פאראד און מוזיק צו דער חופה.

נאך וואס טוט ער דאס? וואס טויג אים איר קוש?

עס טוט אים באנג, און דאך איז פאראן אזוינס, וואס פירט זיי צוזאמען: ביידע בענקען נאך גליק... ביידע האבן עס נישט און ווילן זיך וויניקסטנס גענארן כאטש אויף א ווײַלע.

צוויי פארוואגלטע נשמות. איינמאל פרעגט ער זי:

— די מאמע שלאגט דיך אמאל?

זי איז בלאס געווארן און די אויגן זענען איר פארגאנגען.

— פרעג נישט. פארצייל בעסער. ער האט איר געגלעט די ברוינע האר, און האט פארציילט.

נאר היינט וועט ער נישט האבן, וואס צו פארציילן. די געדאנקען אין קאפ זענען אומ... און צעוויגט, ווי דאס אומריינע וואסער, וואס שלאגט אויף און ... ברעג... און רייסן זיך ווי די לויזע נעפל אין דער הייך.

וואס נאגט אים אזוי ביים הארץ?

ער דערמאנט זיך, אז ער האט נאך היינט נישט געגעסן.

אין דער וווינונג איז געווען עפעס א געפארעריי, א געטומל, און א גאלדענע זון האט זיך פלוצלינג באוויזן און ער איז ארוים פון בעט אין גאס אריין אן טיי. אין די גאסן איז אויך געווען אן אומגעווויינלעך גערודער. ווייסט דער טייוול, וואס זיי לויפן אזוי. אייניקע מאל האט ער באקומען אן דער זייט. ער איז קוים ארופ צו דער ווייסל, ווו ער שפאצירט געוויינלעך פארמיטיק. אצינד איז אים דאס הארץ אוועק. ער טאפט זיך ביים וועסטן־טאש. פאראן קליין געלט און ער גייט צום רעסטאראן, ווו ער עסט געוויינלעך נאכן שפאציר, און זעצט זיך ביים פענצטער, וואס גייט ארוים צו דער ווייסל.

דער רעסטאראן איז אין דער צייט לער. די „געלע" זיצט ביים בופעט און דרימלט. זיין אנקומען וועקט זי, פארשלאפן גריסט זי אים; דערלאנגט אים, וואס ער באשטעלט און זעצט זיך צוריק דרימלען. ער עסט און טראכט, אז א מעשהלע מיט א בת־מלכה מוז זיין. ערגיץ אויף א בארג שלאפן מוז זי. א כישוף־מאכער אדער א כישוף־מאכערן איבערוואכן זי. היינט וועט ער איר נאך לייגן א שלאנג צופוסנס. שלאפנדיקע בת־מלכה'ס האט זי שוין גענוג. די שלאנג וועט מאכן אן איינדרוק. ער קלערט

נאך צו לייגן די בת־מלכה אויף גאר א הויכן בארג. ער האט נאך קיין גרויסן בארג נישט געזען, נאר ער וועט איר זאגן: הויך, הויך, הויך... און זי וועט אויפהייבן די פארחלומטע אויגן און נאכיאגן זיין פינגער אין דער לופט. נידעריקער, דער בת־מלכה צופוסנס, וועט ער ארומציען דעם בארג מיט א וואלקן. פאר שיינקייט וועגן וועט ער דעם וואלקן רויטלעך ארומזיימען, א זומער־טאג. א ברענענדיקע ראנד וועט זיין. אונטן אין טאל זעט מען קיינמאל נישט די בת־מלכה, דער וואלקן פארשטעלט זי. א גאנץ גייענדיק יאר שטייט ער, דער וואלקן. דאס מוז אויך זיין א כישוף. פאר דאס איז איבער דער בת־מלכה אן אייביק קלארער הימל; צווישן וואלקן און הימל ליגט זי, און די שלאנג היט!

ער האט אפגעגעסן. א בן־מלך וועט ער שוין געפינען צוריק־צו־וועגס. מען דארף צאלן. די „געלע" שלאפט.

ער וויל זי וועקן — אויף זיין געוויינלעכער ארט: ער מאכט קייעלעכלעך פון ברויט און צילט איר אין דער לאנגער נאז אריין. איינמאל אויף צוואנציק טרעפט ער און זי וועקט זיך יעדעס מאל דערשראקן. „דער פאן טרייבט שטענדיק קאטאוועס" זאגט זי פארדראסן. „וואס האט ער געהאט?" ער שמייכלט גיטיק. זאגט איר און צאלט.

היינט אבער גייט אים נישט. ער ווארפט און ווארפט און טרעפט נישט. צילנדיק, זוכט ער דערווייל א בן־מלך:

ער קנייפט אוים א ניי שטיק ברויט און קנעט, מאכט קיילעכלעך, און פארגעסט צו צילן. דער בן־מלך גייט. וואלד־אוים, וואלד־איין גייט ער. א קרא, וואס ער האט אמאל געראטעוועט פון א זיכערן טויט, האט אים אויסגעזאגט דעם סוד פון דער בת־מלכה... און זי פליט פאר אים, און ווייזט אים דעם וועג. אבער נישט אזוי געשווינד וועט ער אים צולאזן צום ציל. באלד נאכן מעשהלע אנטלויפט זי, און ער בלייבט אליין, אליין מיט די צעוויגטע נערוון און אפגעריסענע געדאנקען... ער וועט אויפ'ן אנשיקן א וואלף — דעם וואלף וועט ער טייטן. דערנאך — א וואסער, וועט ער אויסרייסן א בוים, אריינווארפן און אריבערשווימען. דערנאך וועט זיך אים שטעלן אויפן וועג א בארג, וועט'ן די קרא נעמען אויף אירע פליגל... ניין, אן אדלער — דער קראס א פעטער — וועט עס טון. דערנאך וועט ער פשוט הונגעריק ווערן. דאס באנאלע מוז שטענדיק אריינקומען אין דער מיט... א בן־מלך אויפן וועג קען זייער לייכט פאר־

הונגערן. די קראָ פליט פאַר אים נאָך עסן. עס איז אָבער זייער ווייט צום נאָענטסטן ישוב. זי זוימט זיך. די זון ברענט; אויפן פרייען פעלד איז עס. ער פארשמאַכט. וואָלט ווייניקסטנס ווייץ אָדער קאָרן געוואַקסן, וואָלט ער זיך, אויבוויל א בן־מלך, אָפּגעריסן עטלעכע זאַנגען. וואַקסן אָבער דורכויס ביטערע קרייטעכצער, און אָנגעזאָגט האָט אים פאַרן אוועקפליען די קראָ: ריר נישט! די קרייטעכצער זענען סם. די כישוף־מאַכער האָבן עקסטרא פארזייעט דעם סם, כדי די, וואָס וועלן זוכן דאָ די בת־מלכה — וואָרום דער באַרג, ווו זי ליגט, איז נישט ווייט — זאָלן זיך אָפּסמען, וואָס עס האָט שוין כמה וכמה געטראָפן...

און שווער, זייער שווער איז אים צו וואַרטן אויף דער קראָ. ער פאַרגייט פאַר הונגער. די אויגן ברענען. דערווייל גייט דורך א פויערטע מיט א לעבל ברויט אין דער האַנט. פריש ברויט, דער געשמאַק שלאָגט דעם בן־מלך אין דער נאָז אריין...

— פויערטע — רופט ער מיט א שוואַכער שטימע — גיב מיר א שטיקל ברויט.

— באַצאָל! — ענטפערט די פויערטע קורץ.

— איך האָב נישט מיט וואָס...

— אז מען האָט נישט, עסט מען נישט.

— איך בין א בן־מלך, אז איך וועל אהיימקומען, וועל איך דיך אָפּגילטן!

— זוך דעם ווינט אויפן פעלד... א חוב פארשריבן אויפן וואַסער.

— איך שטאַרב פאַר הונגער!

— א נייעס! בעטערע פאַר דיר טרעפט עס!

זי גייט אָפּ עטלעכע טריט און קומט צוריק.

— ווייסטו וואָס דו געפעלסט מיר! האָב מיט מיר חתונה, וועל איך דיר געבן ברויט!

— איך קען נישט. איך בין שוין פארליבט אין דער בת־מלכה!

— און ווילסט עסן?

— איך בין הונגעריק!

— האָב חתונה מיט מיר, וועסטו זיין זאַט!

די פויערטע האָט זיך איינגעשפּאַרט, דער הונגער מאַטערט און ער האָט געמוזט נאָכגעבן. ער האָט איר צוגעשווירן אייביקע טריי. דורכ־געלאָפן א האָז, האָט ער'ן גענומען פאַר אן עדות. געכאַפּט א שטיק ברויט און איז איר נאָכגעגאַנגען אין דאָרף אריין.

די „געלע" עפנט־אויף איין אויג און מאַכט עס צוריק צו, און דאָס מעשהלע וועבט זיך ווייטער:

אז די קראָ איז צוריקגעקומען, האָט זי שוין דעם בן־מלך נישט גע־טראָפן. דאָס פרישע ברויט האָט אים געשאַדט און ער ליגט קראַנק אין דאָרף. דערנאָך איז ער געזונט געוואָרן און חתונה געהאַט מיט דער פויער־טע. און ווייל ער האָט נישט געקאָנט נישט אַקערן, נישט זייען, נישט שניידן, נאָר פאַר דאָס לעזן און שרייבן, איז ער געוואָרן א דאָרפס־לערער. שלום־בית איז געווען... די פויערטע פלעגט'ן רופן מיט ליבשאַפט: „שוטה מיינער" און ער פלעגט נאַריש שמייכלען. דאָך די בת־מלכה האָט ער באַהאַלטן אין האַרץ. א קשיא אויף א מעשה, די פויערטע אַרבעט ביים פריצס שנייד־מאַשין, עס קען זיך איר אן אומגליק טרעפן... וועט ער גיין זוכן... נאַטירלעך, איבער די ליפּן ברענגט ער עס נישט... און פּילייכט האָט ער גאָר נישט געוווסט פון געדאַנק. שטילערהייט ערגיץ אין א פינצטער ווינקעלע פון האַרץ איז דאָך געלעגן די האָפענונג און ער האָט באַהאַלטן דעם סוד פאַר זיך.

דער פויערטע האָט אָבער קיין אומגליק נישט געטראָפן. פאַרקערט: מיט יעדן טאָג א ז זי געזונטער און שטאַרקער געוואָרן; ער אָבער — נישט. פון שלעכט פויערשע קעסט, צי פון בענקעניש האָט ער זיך פרי געעלטערט, און א ער האָט באַמערקט, אז די באָרד איז אים גרוי גע־וואָרן און די אויג לעשן זיך, און דער שטערן רונצלט זיך, האָט ער מיט א וויינענדיקער שטימע איבערגעגעבן די שילער דעם סוד פון דער בת־מלכה. זיי האָבן זיך צעלאַכט: דער לערער איז פון זינען אַראָפּ! אויו־סער — — — —

ער באַמערקט אן ענדערונג אין דער באַלייכטונג: עס איז טונקל גע־וואָרן. ער וואַרפט א בליק אין פענצטער אריין: דאָס וועטער האָט זיך דערווייל געענדערט, עס שטורעמט. א נאַסער שניי פאַלט. עס גיט א נאָג ביים האַרץ. געשווינד כאַפּט ער נאָך א קיילעכל־ברויט, צילט און טרעפט. די „געלע" כאַפּט זיך אויף.

— קום אהער, געלע, איך וועל דיר א מעשהלע פאַרציילן..

האורח השני לא הלך עוד, והוא איננו שבע־רצון מסוף הספור. אין זה מעשיה בבת־מלכה, כי אם מעשיה בשואף. והיא תשאל לבת־מלכה...

„והלך השואף אחרי הכפרית אל הכפר, ונשא אותה לאשה בחופה וקדושין, כדת... עמד בדבורו השואף. וכינן שידע קצת קרוא וכתוב, היה למורה בבית־הספר, ואת דבר בת־המלכה שמר בלבו. כי אמר, אולי תמות הכפרית. כלומר: אמר בלבו; מפיו לא הוציא אף הגה קל.

אבל כאשר הזקין, גילה את הסוד לארבעה תלמידיו הטובים.

— „לכו אתם! אין כוחי במתני עוד לטפס על הרים..."

באותו הרגע יצא האורח השני, והצהובה שואפת רוח כעיפה ועוצמת את עיניה.

חיש התעופף מידו כדור־לחם ויך בחוטמה.

— למה אדוני מסתולל?

— בואי הנה, צהובה, ואספר לך מעשיה.

— למה לי מעשיה?

— מעשיה יפה מאד.

והיא קרבה אליו בלי חמדה.

— שבי, צהובה.

ותשב.

— האם אינך אוהבת מעשיות?

— וכי אני יודעת?

— ועל אודות בת־מלכה ישינה בראש ההר על ערוגת בושם, על ענן — כבר שמעת בחייך?

— הבלים!

—אין אלה הבלים! המורה הזקן בבית־הספר ספר. באזני ארבעה תלמידיו הטובים אמר: לכו אל ההר ועלו עליו, ותעוררו את בת־המלכה הישינה...

— למה?

— גם הם שאלו: למה? והמורה הזקן אמר: לפי שהיא נערה טובה, נערה מתוקה, נערה יפה, יפהפיה. נערה אמיתית כהאמת לאמיתה.

— עודך מסתולל, אדוני!
— איני מסתולל כל עיקר!
—אבל השמרו — אמר להם — מפני המכשפות. הלא יודעת את, שעל בת־מלכה ישינה צובאות מכשפות?
— איני יודעת מאומה...
— כן הוא. ועשו להם הנערים רובי עץ, וכידוני עץ, ומקלות וילקוטים לקחו. ויצאו לדרכם.
היא מפהקת.
— אינך שומעת, צהובה... עיפה את...
— כן. גם האויר רע, שלושה ימי אביב היו, ימים חמים וטובים; ועתה שם הקור, גם הגשם... היום חג היהודים. וכשהם חוגגים, השמים בוכים.
והזדעזע פתאום. כברק עברה במוחו המחשבה: אביב — חג יהודים — חג האביב — חג הפסח, חג המצות.

הנני משלם — כמה? — כמעט צעק.

כצאתו מבית־המזון פרץ בשחוק.
עוד הוזה־שוכב בי אחד מאבות אבותי, אולי איזה רב או מו"ץ, זכרונו לברכה! איני יכול להתלש מן הסביבה — והעיקר מן ה„סדר". האדם קבוע במנהגים כיתד בכותל...
בשנה הראשונה אחרי עזבו את בית הוריו, כמעט השתגע מגעגועים אל ה„סדר".
בלילה קפץ ממשכבו וילבש שמיכה לבנה, והגיד את ההגדה על פה. אך כשהגיע אל „המכות" הונח לו; שב ורפא לו... אבל לישון לא יכול כל הלילה.
בשנה השניה נסע הביתה, מיראה פן יתגעגע שנית. בכל משך הדרך היה לבו דופק... אז נכנע לפני הוריו... הלך עם אביו להתפלל... אחרי כן ישב בהסבה, קרא בהגדה בנגון, כדבעי. אמו התמוגגה משמחה, אך כשהגיע התור לספור את המכות — התפרץ.
אז נפלה מחלוקת בינו ובין אביו. הוא אמר, שהטובל אצבע בכוס ומזה כאילו עובד עבודה זרה; ואביו קרא, שכן נדפס שחור על גבי לבן בהגדה... שבעל ההגדה היה חכם ממנו אלף אלפי פעמים, וכיוצא בזה. — ביום הראשון לחול המועד עזב את העיר, לבלי שוב אליה עוד. ועתה הוא מסתפק, אם התנהג אז כשורה.
לאיזה צורך ציער את הזקנים?
מאהבת האמת!
היש אמת בעולם?
לנו הצעירים נחוץ הצער. לנו הצער הוא מקור ברכה, מקור כוחות לשבר ולמגר את הצורה הנושנה וליצור צורות חדשות...
אך הם? חם, הזקנים?
שם הצער מקור דמעות, והדמעות דמעות־חנם; עברו ימי היצירה — המוח נתקשה, והדמעות מתגלגלות, לא נטפי אור הן הדמעות...
אבל אז משכיל היה. בכפירה ב„כפרות" התחיל. באילן גדול נתלה... הרמב"ם אומר! ואחרי כן: הטובל ומזה עובד עבודה זרה... טפוי!
עובר הוא את גן קראשינסקי.

— מניע פּאַצאַ? 3)
— א שיין מעשהלע — מיט פויערשע יינגלעך, וואָס זוכן א בת־מלכה...
— גלופּסטוואַ! 4)
— עס איז נישט קיין נארישקייט. די בת־מלכה שלאָפט אויף א בלומען־בייט אויף א שפּיץ־בארג. דער דאָרפס־לערער האָט זיי געהייסן זוכן...
— ווארטאַ! 5)
אוודאי כדאי. די בת־מלכה איז א שיינע, א גוטע, א קלוגע.
— געגנוג געשפּעט, צאַלט בעסער און גייט!
— געווים, געווים... נאָר די קינדער האָבן זיך געמאכט הילצער־נע שווערדן, מיט הילצ[illegible] שפּיזן —
די געלע ג[illegible].
— ביסט מיד, געל[illegible]?
— אזא וועטער!—
— ווען עס פאַלט א יידישער יום־טוב, מוז זיין א שלעכט וועטער.
און בייז גיט זי צו:
— וואָס פאַר א יום־טוב איז היינט?
— ז י י ע ר וויעלקאַנאָץ...
דאָס איז געווען דאָס גערודער אין דער ווינונג, דאָס געלויפעריי אין גאס?!
ער צאָלט און לויפט ארויס.

אין גאס צעלאַכט ער זיך.
אין דער נשמה ליגט ערגיץ ביי אים א גלגול פון א זיידן. צי אן עלטער־זיידן! דאָס בענקעניש, וואָס האָט'ן אָנגעכאַפּט! יעדער מענטש גייט ארום מיט גלגולים אין הארץ.
דאָס ערשטע יאָר, אז ער איז נאָר אוועק פון דער היים, איז ער

---

3) צו וואָס זאָל עס מיר?
4) נאַר"ש.
5) כדאי.

צום „סדר" שיר־נישט פון זינען אראָפּ פאַר בענקשאַפט. די פאַמיליע, ביי וועלכער ער האָט געוווינט, איז אויף יום־טוב ערגעץ אוועקגעפאָרן צו גאסט, און ער איז געבליבן איינער אליין אין אלע צימערן. ער האָט זיך פרי געלייגט, נישט האָבנדיק ווו אהין צו גיין, נאָר ער האָט פארגעסן אראָפּצולאָזן די רולעטן און די לבנה האָט'ן געוועקט. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט הארץ־קלאַפּן. לאַנג איז ער געלעגן און נישט געוווּסט פאַר וואָס. דערנאָך האָט ער זיך דערמאָנט. פּלוצלינג איז ער אויפגעשפּרונגען, ארויסגעריסן דאָס ליילעך פון בעט, אָנגעטון עס, ווי א קיטל, און איז ארומגעלאָפן אין שטוב און געברילט אויסנווייניק די הגדה. דאָס צווייטע יאָר האָט ער, פאַר שרעק פאַר דער בענקשאַפט, א ראָק פארקויפט און איז אהיים געפאָרן אויף פסח. איבערן וועג האָט ער זיך געחזרט, אז ער וועט זיך אונטער[illegible]עבן, גאָר אינגאַנצן אונטערגעבן. אוןווירקלעך, ער איז געגאַנגען מיטן פאָטער דאַווענען, געלאָזט זיך אונטערבעטן צום סדר מיט א קישן, געפרעגט „מה נשתנה"... נאָר אז ער איז געקומען צו „דצ"ך עד"ש באח"ב", איז ער ארויס פון די כלים. ער האָט נישט געוואָלט שפּרענגען פון כוס. די מוטער האָט'ן מיט טרערן קוים איינגעשטילט... ביי די „מכות" זאָגן האָט ער נאָך מער אויפגעפלאַמט... דעם ערשטן טאָג חוה"מ איז ער אַוועקגעפאָרן אומגעזעגנט מיט'ן פאָטער. די מוטער האָט געוואַרט אויפ'ן הינטער דער שטאָט.
ער הייבט יך אויף די שטיינערנע טרעפּלעך.
עס טוט אים באַנג.
נאָך וואָס האָט ער זיי געקרענקט?
דעמאָלט האָט ער געזאָגט: צוליב דעם אמת, איז דען פאראַן אמת?
— מיר יונגע — טראַכט ער — דאַרפן ליידן, אונזער צער איז שעפעריש, ער טרייבט אונז צו נייער ארבעט, צום באַשאַפן נייע פאָרמען. דער צער פון אַלטע איז אומפּרוכטבאַר און צעגיסט זיך אין אומזיסטיקע טרערן, אויב ער ווערט נישט פארשטיינערט אין הארץ.
ער גייט דורך קראַשינסקיס גאָרטן. די מילך־אַנשטאַלט איז ליער. דורכן גאָרטן יאָגן זיך אהיים פארשפּעטיקטע. ער קומט צו צום קליינעם בערגל, וואָס קוקט ארויס אויף די נאַלעווקעס. ער פילט זיך מיד, אהיים־צוגיין איז נאָך פרי. זי וועט ערשט קומען אין א שטונדע ארום. ער זעצט זיך פאַרן בערגל אויף א באַנק.

„בקצה הגן יש גבעה קטנה; שם ילדים מטפסים ועולים... על ראש הגבעה ישינה בת־המלכה... וילדים, חגורים חרבות עץ, עולים להלחם במכשפות ולגאול את בת־המלכה... כי טובה ומתוקה היא, וחכמה היא, ואמיתית היא — כאמת לאמיתה! כל הטובל אצבע ומַזה — גם היא תאמר שהוא עובד עבודה זרה...

וילדים, ארבעה במספר, עולים".

עיף הוא מעמל העליה אל תוך העיר, וישב לנוח על הספסל. והנערים עולים לפניו...

והנה ההר מתחת ערום וחשוף; אך במידה שהם עולים, ההר מתכסה דשאים וירק עשב, וגם פרחים... אחרי כן יראו גם עצים נמוכים, ובתוך ענפי העצים צפרים משוררות...

היא אוהבת שירת צפרים; כשהיא מקשיבה לשירת צפרים, היא בוכיה; כן היא אומרת. והיא אומרת, שהדמעות הללו, שהיא דומעת בשעת שירת הצפרים, טובות הן מאד, דמעות הנשמה הן... מאין היא לוקחת דבורים כאלה? רודמת, שוכנת בה איזו נשמה... אולי גם היא בת־מלכה, ואני איני יכול לעורר אותה... איני נער, שלא טעם טעם חטא...

והנערים עולים. פתאום נראתה אחת המכשפות. והנערים שלפו את חרבותיהם לקראתה. אך היא צחקה, ותאחז ביד אחד מהם, ותשאל בנעימות:

— „לאן אתה הולך, עלם?"

— אל בת־המלכה.

— „ומה לך ולבת־מלכה?"

— חפץ אני לעוררה.

— „משום מה?"

— משום שהיא טובה ומתוקה — כה אמר המורה.

ותצחק המכשפה, ותשאל:

— „ואתה אוהב ממתקים?"

— מאד מאד! — ענה הנער בתמימות.

— „אם כן, חדל לך מטפס על ההרים; הא לך ממתקים!"

ותושט לו סל מלא ממתקים — „אכול כנפשך שבעך!"

ותשב; וגשב הנער לרגליה, ויאכל...

— „אם אובה, אמלא את הממתקים עסיס, וישכר הנער, ויתגולל ארצה... ואם אובה — ירוצץ את גולגלתו בתחתית ההר..."

והשלושה שהלכו להם, פגשו על דרכם איש זקן, בעל זקן לבן וגבות עינים ארוכות מאד, והזקן אחז ביד אחד הנערים והשנים הנשארים נסו.

— „לאן?"

— לעורר את בת־המלכה.

— „לאיזה צורך?"

— לפי שהיא חכמה! — כה אמר המורה, הוא יודע!

— „ואתה אוהב את החכמה?"

— כן, עד כלות הנפש!

— „הי! הי!" — הילל הזקן בשריקה — „אם כן למה לך לעורר בת־מלכה? הא לך ספר מחוכם מאד! אם תקרא דף אחד, תחכם מאביך ואמך; ואם שני דפים — מכל אנשי הכפר; ושלושה — ויהי המורה כנגדך כקליפת השום, הרוצה אתה?"

— אני רוצה.

— „שב!"

וינח הזקן לפניו ספר גדול, מכורך עור ומוזהב בצדיו.

אונטער אין [illegible] [illegible]גל גאָל, ווי ארומגעשיילט. העכער — גראָז און ווו־נישט־ווו דערנד[illegible] אויף זיי וועלן שפּעטער קליינע בלומען וואַקסן... זאָל זיך מיר דאכט[illegible] ביימל אָן דער זייט — א בוים — פיל ביימער — אין זייערע צווי[illegible], [illegible]ען פייגל זינגען. זי האָט זייער ליב פייגל־געזאַנג. אַז זי הערט, זאָגט [illegible] [illegible]ייגל־געזאַנג — א פּאָר מאָל האָט זי גענייט אין דאָרף — קען זי זיך [illegible]שט איינהאַלטן פון טרערן... עפּעס די נשמה וויינט, און אַזוי זיך.

טיילמאָל רעדט [illegible] עפּעס אַזוי וווּנדערלעך... ציפּט די נעגל פון די ווייסע, לאַנגע, פון דער נאָדל־צעשטאָכענע פינגער און די נאָך ווייסערע ציין, און האָט אַזוינע אויסדריקן... „נשמה־טרערן"... ווי קומט עס צו איר? זי איז אפשר אויך א פארבאָרגענע בת־מלכה? די מוטער — די וועשן ביי דער באַליע — איז נישט קיין מוטער, נאָר א כישוף־מאַכערן, וואָס היט זי, עס זאָל קיין פרעמדער בן־מלך נישט קומען און זי נישט אויפוועקן...

נאָר ער וועט עס זאָ־ווי־זאָ נישט זיין. ריין פון זינד מוז זיין דער בן־מלך...

א באַנע מיט פיר יינגלעך איילן זיך פארביי. די יינגלעך לויפן־צו צום בערגל. יינגלעך באוואָפנטע מיט שווערדן און שפּיזן, „זיי שטייגן אויפן באַרג". די באַנע בייזערט זיך: עס איז צייט אהיים. די עלטערן וועלן זיין אומרואיק. היינט איז יום־טוב... די קינדער הערן נישט און שטייגן. „צו דער בת־מלכה".

„די פיר שילער פון דאָרפס־לערער"...

די זון גייט אונטער.

אין גאָרטן הערט זיך דער גרעגער. נאָך צייט.

ער מאַכט די אויגן צו און זעט, ווי די האַלב־באוואָפנטע שילער שטייגן ארויף נאָך דער בת־מלכה... א וואָלקן הענגט צווישן די „דער־גרייכער" און דער בת־מלכה. זיי זעען זי נישט, נאָר זיי גלויבן אָן איר. זאָל ער זיי צולאָזן?

אַט רייסט זי [illegible]ך דעם וואָלקן, די מכשפה, און רייט זיי אקעגן אויף א בעזעם.

זי כאַפּט איינעם אָן ביי דער האַנט.

— ווו אהין גייסטו, יינגעלע?

— צו דער בת־מלכה!

— וואָס האָסטו צו דער בת־מלכה?

— איך וויל זי וועקן!

— נאָך וואָס?

— איך וויל מיט איר חתונה האָבן!

— פאַר וואָס ווילסטו מיט איר חתונה האָבן?

— זי איז א גוטע — האָט דער לערער געזאָגט — א קלוגע און א זיסע. דער לערער ווייסט!

— אוודאי! און דו, דאַכט זיך, האָסט ליב גוטע און זיסע זאַכן?

— געוויס האָב איך ליב! די מאַמע רופט מיך „נאַשער".

— אויב אַזוי, מיין קינד, נאָך וואָס זאָלסטו קריכן אומזיסט אויפן באַרג און מיד ווערן, דו ביסט דאָך אַן איידל קינד — —

— וואָס גייט עס דיך אָן?

— איך בין דאָך דיין מומע, נאַרעלע, קענסט מיך נישט? איך וועל דיר געבן סאַמע גוטע זאַכן.

און זי גיט א מאַך איר „האָקוס פּאָקוס" און דעם יינגל צופוסנס פאַלט ווי פון הימל אראָפּ א קיישל מיט סאַמע גוטע און זיסע זאַכן: מאַנדלען אין די געלע העמדלעך, געפּרעסטע פייגן, שטרעננגעלעך־ראָזשינקעס, רויט־פלאַמענדיקע פּאָמעראַנצן, שאָקאָלאַדע און אַזוינע זאַכן, וואָס דאָס יינגל האָט אפילו נישט געוווּסט, ווי מען רופט זיי. און ער האָט אויסגעשריען פאַר פרייד און געלאָזט זיך אויף די קניען פאַרן זיסן קיישל.

יענע דריי זענען דערווייל ווייטער געגאַנגען. קומט זיי אקעגן דער כישוף־מאַכער, אַן אַלטער מאַן מיט ווייסע ברעמען און א ווייסע באָרד, מיט א גרויסע בלאָע פּאָר ברילן איבער די אויגן —

עס הערט זיך א סקריפּ פון גאָרטן־טויער. ער עפנט די אויגן, די באַנע מיט די קינדער זענען שוין פארשוווּנדן. ער לויפט געשווינד ארויס. און אויף די כמעט לערע „נאַלעווקעס" וועבט זיך דאָס מעשהלע ווייטער.

דער אַלטער ישטעלט איינעם פון די דריי אָפּ.

— ווו אהין, יינגעלע?

— די בת־מלכה וועקן. איך וויל מיט איר חתונה האָבן!

— נאָך וואָס?

— דער לערער לויבט זי; זי איז אַזוי קלוג.

והאותיות גדולות, והנער קורא ומתמלא חכמה, עד שחש בראשו... עד שנעשה ראשו סחרחר...

— גם את גולגלתו אנפץ! — חשב בזדון־לב.

פתאום התחלחל; קר לו. במנעל השמאלי סדק, ודרך הסדק עולה הקור הלח. צריך ללכת, אך עוד שני נערים הולכים! בשביל האחד, המבקש את היופי, יבנה היכל שיש או היכל קרח, ויבוא, ויתקע בקרבו... את תכנית ההיכל יקח מן ה„תרגום שני". וה„תרגום שני" הוא הזכרון היפה האחד מימי ילדותו... ולהיפל — מגדל. ואחרי עידן ועידנים יתנפל הנער מראש המגדל, ויתגולל מן ההר. לא ייטב חלקו מחלק רעיו...

אך הרביעי הולך, הולך, הולך...

וכאשר ישנה: הולך, הולך, הולך, היא תעצום את עיניה ותתנמנם, ותניח ראשה, מתרפקת עליו, והוא יביט אליה בעינים קרות, וישתומם על משא בשר־חי, שהוא נושא לחנם, ואם ישק למחצה, תהיה הנשיקה נשיקת סריס, נשיקת הולך ערירי...

— טפוי — — —

— — — — — — — — — — — —

השמים מטפטפים; המדרכה הלחה מתנוצצת. בכל איבריו מתפשט הקור.

ודוחפים אותו בצד ובכתף. רצים אל בתי־התפילה, השוטים! כל ימות השנה הם הולכים בחושך. ואם יראה להם ניצוץ אור, הם חוטפים אותו ושמים בקרבם, ומניחים כבקופסה. אסור לשמוח, אסור לשחוק. וכבוא מועד, הקופסה נפתחת מאליה! וזה שמחת החג...

ועל מה הם שמחים?

יש חפצים ויש חלופי חפצים — סורוגא"טים של חפצים. את החפצים לקחו מתי מספר. מתי מעט, והשאר מסתפק בחלופים. החג הוא סורוגא"ט של שמחה, כן הוא.

הוא עולה במעלות אל מעונו.

„בין מלכא למלכא" — כבה אור היום ואור השוער עוד איננו. ממהר הוא לכבות ומאחר להדליק. שונא הוא את המעלות החשכות. גפרורים אין לו, לשכנו יש פנס־חשמל. כשהוא עולה, הוא מאיר לעצמו...

אבל הוא אינו מתקנא בשכנו. יש לו פנס של חשמל, אך אשה מכוערת, והכיעור חטא הוא, חטא היוצר.

ועבירה גוררת עבירה. משרתת יש להם והיא שד משחת. שחורה היא ומתנוצצת משומן... ועיניה קטנות ודוקרות; ושפתיה גסות, עבות.

על דלת שכנו הוא עובר בחפזה; מיראה — פן יפתח איש משם את הדלת.

ופתאום, בפנותו לימין, ובחשכה תמונת אור מתבלטת.

מפה לבנה כשלג — שולחן ה„סדר" — ברק כוסות אדומות, כלי כסף מבריקים — אשה מברכת על הנרות — האשה הקטנה היא אמו — הוא רואה אותה מאחוריה — כתפותיה הכחושות רועדות — היא בוכיה — עליו היא בוכיה — ואזניו מקשיבות ושומעות את ההגה הרטוב מדמעות: והוא איפה סועד? היכן יסב?

— סבל הירושה מתחיל! — חשב ברוגזה ויעמוד. אך מלמטה נשמעת עלית השוער. התמונה נעלמת, ועתה צר לו על העלמה.

וצר לו, שאמו לא פנתה אליו. בלי ספק פניה עוד רעים ודלים יותר מאז... כותבת היא, שאינה ישנה בלילות... מערב עד בוקר היא בוכיה, גם בחלום.

תוקע הוא את המפתח בחור המנעול ומרגיש שידו רועדת.

— סבל הירושה! ליל נדודים הולך...

— אך היא תבוא — יתנחם.

— ווילסט פון איר קלוג ווערן?

— ווי דען? א מענטש דארף זיין קלוג. אז מען איז קלוג, האָט מען כבוד און געלט.

— אזוי? נו אביסל קלוג ביסטו שוין, נאָר אויב דו ווילסט, וועסטו קלוג ווערן אַן דער בת־מלכה.

— ווי אזוי?

גאנץ איינפאך, נא!

און דער אלטער נעמט ארויס פון בוזעם־טאש און דערלאנגט דעם שוין כמעט־קלוגן קינד א פיין ביכל, איינגעבונדן אין ווייסע לעדער מיט א גאָלדענעם שניט, אינעווייניק מיט בילדער.

— נא, זאָגט ער, זעץ דיך און לייען! וועסט דורכלעזן א י י ן זייטל, וועסטו זיין קליגער פאר טאטע־מאמע, צוויי — וועסטו קליגער ווערן פארן גאנצן דארף, און קומסט אין דער מיט אריין, וועסטו קלוג זיין, ווי דריי פראָפעסאָרן!

דאָס יינגל כאפט דאָס ביכל און זעצט זיך לעזן.

יענע צוויי זענען דערווייל ווייטער געגאנגען. פארשטעלט זיי די שלאנג דעם וועג. איינער אנטלויפט, דער צווייטער בלייבט אויפן אָרט פאר שרעק.

זי ניט אים אָבער א גלעט איבער ס'מיילעכל און פרעגט'ן מיט א שלאנגען־הארציקער שטימע:

ווו אהין, יינגעלע?

ער גייט צו דער בת־מלכה, ער וויל זי אויפוועקן און מיט איר חתונה האָבן, ווייל דער לערער האָט געזאָגט, אז זי איז אזוי שיין!

— האָסט ליב „שיין"?

— אוודאי!

— נו, קום מיט מיר. זעסטו, אין דער זייט שטייט א קריסטאָלענער פאלאץ און אינעם קריסטאָלענעם פאלאץ וווינען סאמע טאָקלעך. סאמע־טענע קליידער טראָגן זיי און ווייס־זיידענע פאנטאָפעלעך... קירשן־רויטע ליפעלעך האָבן זיי און בריליאנטענע אייגעלעך... וועסט דיר אויסקלויבן וועלכע דו ווילסט, און עס איז גאָר נאָענט און א גלייכער וועג...

און ער גייט נאָך דער שלאנג...

— אָבער מיטן פערטן וואָס טוט מען? לאָזן אים ד ע ר ג ר י י כ ן?

א שאָד! ער וועט זיין דער אומגליקלעכסטער... ער וועט אפילו נישט האָבן, וואָס עס זאָל אים באנג טון, וואָס זיך פאַרצוואָרפן!

איר צוליב מוז ער עס דאָך טון...

ער וועט גיין, ער וועט אויפוועקן... און דערנאָך?

דערנאָך — א חופה... מוזיק, טענץ... א האָכציימס־רייזע...

א שפאציר אין העננל־גערטנער אין דער לופט...

זי וועט די אויגן פארמאכן פאר גרוים נחת... שטארק גערירט וועט זי זיך לאָזן צוציען און ער וועט זי נעמען צו זיך אויף די קניען און וועט זיך וואונדערן, נאָך וואָס ער טוט עס. זי וועט צוליגן אירע הייסע בעקלעך צו זיינע — ער וועט פילן איר ריינעם אָטעם און ער וועט זי קושן, און פאָרוואָרפן זיך: „שוויין". זי וועט דערווייל אויפשפרינגען בלאס, צעשראָקן, מיט א פארציטערט געוויין, און ער וועט זיך איר וואָרפן צו די פיס און איבערבעטן — אין הארץ וועט ער זיך רופן „פאיאץ" — און זי וועט זיך קוים לאָזן איבערבעטן און וועט שוין א לאנגע צייט נישט קומען... ער באקומט פון עמעצן א שטויס און גליטשט זיך שיר־נישט אוים אויפן נאסן טראָטואר.

אויף די טרעפ איז פינצטערלעך. איין נאפט־לעמפל אויף צוויי שטאָק. קיין צינד־העלצלעך האָט ער ביי זיך נישט. זיין שכן גייט דעריבער מיט אַן עלעקטריש לעמפל — דעם איז ער אָבער נישט מקנא: ער האָט א העסלעך ווייב. ווען ער גייט דורך פאר זיין טיר, ציטערט ער, אז זי זאָל אים נישט אקעגן קומען. די גרעסטע זינד איז העסלעכקייט. און אז די באלעבאָסטע איז מיאוס, איז די דינסט נאָך העסלעכער. ברר . . . פאר איבל און קעלט צוזאמען. ער האָט פארגעסן, אז די קאמאשן זענען צעריסן און איז געגאנגען אויף דער נעץ. ביינאַכט וועט ער הוסטן און אפשר היץ באקומען. דער דאָקטאָר וועט'ן ווייטער שרעקן מיט אַן אָפּצערונג. „מיין כפרה" — זאָל זיין אַן אָפּצערונג, אבי עס זאָל עפּעס געשען.

ער בלייבט שטיין דערשראָקן:

אין טרעפּן־ווינקל באווייזט זיך אים א בילד פון בלאסן שיין געוועבט.

א סדר־טיש, — א שניי־ווייס טישטעך, — רויט־גנעמאָלטע כוסות — בלאנקע טעלער — בליצנדיק, כאָטש אלט, זילבערן געשיר, ליכט אין דריי פאָר הויכע זילבערנע, אלטע, דראָט־ארבעטענע לייכטער... די מוטער

בצעדי־און בא אל חדרו. ביד תקיפה הדליק את המנורה.

— די! שכב, אבי זקני, בקרבי, ודום! כבר בא מועד! אינני רוצה להתגעגע! איני מתגעגע כל עיקר!

והצלילים מרקדים על הקירות, והוא מרגיש, שהוא מתחיל לפחד מפניהם.

ויפן, וישם עינו בדף השולחן, ויתבונן בלי משים בראי הקטן שעל השולחן.

— אינני מכוער כל כך — צחק — אבל חיור אני כמת!

ובקרבו, מרגיש הוא, מתעורר כאב.

והכאב הולך ומתחזק, והוא דוקר וקורע את כליותיו... אין אלה געגועים עוד, ואין זה צער, אלא כאב, כאב גס... יסורים...

— ראשי סחרחר — משטה הוא בעצמו — אנוח קצת.

וגלוי־עינים הוא שוכב על משכבו, ומרדף את הצללים על הקיר.

עולה על לבו פתאום חוק ה„העתקה": „אם רוצה אני, הנני מעתיק את ידיעתי למקום אחר, לזמן אחר. כובש אני את זכרונותי וקוברם בקרן־זוית חשכה, ומעורר זכרונות אחרים". ורוצה הוא לחשוב על דבר הנער הרביעי... ההולך...

האם ירשה לו להעיר את בת־המלכה! ולמה לא ירשה?

אך לשוא! אינו יכול להנתק מזכרונות הסדר. צלצול באזניו, שומע הוא בפירוש חג טוב! — קול אביו. — חג טוב! — קול אמו. אינו רואה אותם, אך את קולם הוא שומע... דק ומחוספס הוא הקול בשמחת החג מלמעלה, אך בתוך קול אביו נשמע הרגז, ובקול אמו — דמע...

מתהפך הוא על צדו ומשקיף בעד החלון.

מנוגה החלונות המקבילים מופצים כתמי אור, והוא מתבונן בהם, הכתמים מתנועעים — כתמי שמחה הם, שמחת החג — שם קוראים את ההגדה, שם סופרים את המכות — — —

ופתאום התלכדו הבהרות לתמונה מזהירה.

שטייט און בענטשט ליכט... פֿון הינטען זעט ער זי... אירע דארע אקסלען ציטערן... זי וויינט — אויף אים ווײנט זי! ווו איז ער אציי[illegible]

— „עס הייבט זיך שוין אָן" — ווערט ער בייז אויף זיך און שפּרינגט ארויף עטלעכע טריט מיט אמאָל. און באַלד פֿאַרדריסט אים, וואָס ער איז אנטלאָפֿן, די מוטער וואָלט זיך אויסגעדרייט צו אים... ווי זעט זי אצינד אויס? זי שרייבט, אַז זי שלאָפֿט נישט גאַנצע נעכט... פֿיר פּאָר שקאַרפּעט־קעס האָט זי אים [illegible]צטנס געשיקט. „זע, האַלט וואַרעם די פֿיס"...

מיט א ציטער[illegible]קער האנט עפֿנט ער זיין טיר.

— עט, — שאָקלט ער זיך אָפּ — א מענטש דאַרף זיין א מענטש.

מיט פעסטע טריט גייט ער אין צימער אריין; מיט א פעסטער האנט מאַכט ער ליכט. פֿאַר דער פינצטערקייט האָט ער דאָך אביסל אנגסט. „ווי אָרעם" — באַטראַכט ער די שטוב. שפּינוועבס, פֿאַר דאָס (מיט א ביי־טערן שמייכל) אָן א צייכן פֿון חמץ. מאָרגן וועט שוין עמעץ פֿאַרבעטן... ער וועט זיך דרייען ארום דער דייטשער שיל... א באַקאַנטער לערער...

ער זעצט זיך אויפֿן בעט. דאָס לעמפּל פֿילירט אביסל, ער וויל אויפֿ־שטיין און פֿאַריכטן, און פֿאַרגעסט זיך. נאָך וואָס האָט ער זיך אונטער־געהויבן? ער לאָזט זיך צוריק אראָפּ. ציט איין די פֿיס. זיין בליק פֿאַלט אויפֿן שטיקל שפּיגעלע אויף דער וואַנט. ער נעמט עס אראָפּ, שפּיגלט זיך.

— איך בין גאָרנישט אזוי העסלעך, ווי זי זאָגט! שמייכלט ער, און הענגט דאָס שפּיגעלע צוריק אויף. אביסל שוואַרץ, ווי א טאָטער, אָבער אויגן...

אויף זיינע אויגן איז ער שטאָלץ. זעלטן א פֿרויענצימער זאָל אויס־האַלטן זיין בליק... ווערט ער מיט איינער אינטים, קושט זי אים די אויגן. ליפּן האָט ער צו פֿליישיקע... זיי קושן צו האַסטיק, זיי זענען צו געפֿער־לעך... נאָך אין [illegible]ער היים —

דער געדאַנק רייסט זיך אָפּ: וואָס טוט זיך אצינד אין דער היים? דער טאַטע איז שוין געקומען?

ער הערט דעם טאַטנס „גוט־יום־טוב" — דער מאַמעס ענטפֿער. עס קלינגט נישט פֿריילעך. אומשטיינס געזאָגט, איין קינד, און עס איז נישט אין שטוב.

עוד הפעם שולחן הסדר — אך שולחן גדול, גדול מאד, משתרע הוא לאורך, ואת קצהו השני אינו רואה... ברקי כוסות מאדמים, ברקי כלי כסף וזהב — משפחה גדולה מסבה, לבושי לבנים כולם...

והנשים עטופות לבנים גם הן... וזמזום שיר ההגדה נשמע... נגינה ספרדית הוא שומע...

פתאום קול דופק.

רטט־אימה — פני המסובים נעוו...

— מי שם?

— אני — דון פיראָרו... להצילכם באתי... חרשו עלי רעה... עלילת דם... בקשו בחדר הסמוך... פתחו לי.

פתחו לו. החדרה בא אציל ארץ הדמים — —

— עושו, חושו, בקשו את הפגר.

ורצים כולם אל החדר הסמוך, ושבים משם, וסוחבים פגר חיור, בלי נטף דם...

אימה חשכה — יאוש — —

— קחו איש סכינו — קרא האציל, וישמעו בקולו, ויקחו איש סכינו.

— נתחו את הפגר! — וינתחו.

— אכלו, בלעו את הנתחים! — — —

צלצלי חרבות בחוץ, והם אוכלים בכל פה. ובולעים — צלצלי חרבות במסדרון, ושארית הפגר נבלעה; נבקעה הדלת ברעש — אך מן הפגר אין זכר — — —

— בקשו, שומרים!

וישכח את כאבו, ויחשוב:

— צריך לכתוב את המחזה...

אך זה לא יעלה בידי —

אין לי הכוח, אין לי העוז לכתוב דברים קשים ונוראים... בקרבי אין שמשות, כי אם ניצוצי־כוכבים — לפעמים כתמי

ער וויל איבערטראָגן די געדאַנקען אויף עפּעס אנדערש; עס נעמט נישט. דער „סדר" לאָזט זיך נישט אָפּרוקן. שוין דאָס פֿינפֿטע יאָר!

ער הייבט זיך אויף און גייט צו צום פֿענצטער. איבערן גאַסן הויף שפּיגלען זיך ציטעריק די יום־טובדיקע פֿלעמלעך פֿון די פֿענצטער, פֿאַר־שפּעטיקטע לויפֿן דורך. צו די פֿענצטער וויל ער די אויגן נישט אויפֿהייבן. ער מוז עס אָבער. לאַנגזאַם הייבט ער ז י י אויף. אויפֿן וועג אין דער לופֿט בלייבן זיי שטאַר. ווייטער א בילד:

א סדר־טיש — קריסטאָלן און גאָלדן געשיר — איז עס איין פֿאַ־מיליע? ניין. עס מוז זיין א פֿאַרזאַמלונג פֿון איניקע פֿאַמיליען. מאָדנע געקליידטע פֿרויען — א זייער אַלטע טראַכט! מענער אין ווייסע, ברייט־געשטיקטע קרעגן אונטער די קיטלען... גאָלדענע עטרות... גאָלדענע יאַרמולקעס — ביי וואָס האַלט מען? א שטילער רעציטאַטיוו...

פּלוצלינג, מען קלאַפּט פֿון דרויסן.

פֿאַרציטערט ווערן די מענער, די פֿרויען — פֿאַרגליווערט פֿאַר שרעק. א יונג מיידל פֿאַלט ארונטער אין אָנמאַכט — א יונגע פֿרוי פֿאַלט מיט א פֿאַרשטיקט געוויין דעם מאַן אויפֿן האַלדז... וואָס קאָן עס זיין?

— עפֿנט אין נאָמען פֿון געזעץ! שרייט מען פֿון דרויסן.

א בילבול־דם! געוויס!

— געשווינד, זוכט אונטערן טיש! — רופֿט דער עלטסטער. מען בייגט זיך ארונטער — א שרעק — א קליין טויט קינד! אַלע ווערן פֿאַר־שטאַרט.

די טיר פֿון פֿאָדער־הויז פּלאַצט.

און דער עלטסטער שטייט אויף און קאָמאַנדעוועט האַסטיק מיט א פֿאַרשטיקטער נאָר פֿעסטער שטימע:

— נעמט [illegible]ון צעשניידט.

עס געשע[illegible] — די טיר פֿון פֿאָדער־הויז איז אויפֿגעבראָכן אין גאַנצן.

שווערע טריט — וואָפֿן־געקלאַנג.

— נעמט [illegible]עדערער אויף זיין טעלער א שטיק.

מעי טוט [illegible]זוי. מען קלאַפּט שוין אין צימער־טיר.

— עסט!

דאָס טויטע קינד איז אויפֿגעגעסן. די טיר אויפֿגעבראָכן — פּאָלי־

אור תועים על פני מים, בין קמטי המים המתנודדים. בקרבי אין כאב גדול וחזק — מלבד היום — אך צער, צער של נשמה, מתרגשת ומתפעלת על נקלה — — —

והוא זוכר נס אחר, שסופר לו בשכבר הימים:

מיסב הבעש"ט, והפגר תחת השולחן.

ופתאום צינה הבעש"ט להביא לו עוד טלית וקיטל, והביאו.

אז בעט בפגר שמתחת לשולחן, ויקרא: יאַנטק, קום!

ויאַנטק קם מתחת השולחן, לבן כמת מיציאת הדם.

— יאַנטק, קח את הלבנים והתעטף! — והתעטף.

— יאַנטק, שב בתוכנו! — וַישב.

— יאַנטק, הא לך הגדה וקרא עמנו!

וַיקח יאַנטק את ההגדה, וַיקרא!

והדלת נפרצה, ושוטרים באו, ולא נמצא הפגר, ויצאו דחופים ומבוהלים.

— ועתה יאַנטק, — קרא הבעש"ט — קום ולך אל בית־הקברות, וכרה לך קבר, וקבור את עצמך!

אבל, כינן שזכית ללבוש לבנים — קיטל וטלית — וקראת בהגדה, וישבת על יד ימיני, לך והקבר בקבר ישראל... וכשתראה את אברהם אבינו, תאמר לו...

ולחש באזניו, מה שיאמר לו.

קול דופק בדלת.

— בואי!

וַיקפוץ ממשכבו.

היא עמדה בדלת, ותשאל:

— יש מעשיה?

— שתים! האחת איומה, והשניה אינה נוראה כל כך.

— ובת־מלכים אין?

— היתה ואיננה, נעלמה — — —

מקור עברי

הצופה 1, פסח 1953

צײ און מיליטער — מען זוכט — אומזיסט — זײ גײען פארדראָסן ארויס, און אַ װילד צאַרניק געשרײ הערט זיך פון אַלע אין שטוב:

— שפוך חמתך על הגוים, אשר לא ידעוך...

עס הייבט אָן טריפן אַ רעגנדל. דאָס ביילד צעשווימט.

— נישט פאר מיר — טראכט ער — עס דארף אַ שטארקערע פעדער.

ער ציט זיך בעסער אויס אויפן בעט און מאכט די אויגן צו.

— פארלאָרן די קראפט... געשניגלט שטימונגען...

פאראַן דאָך לייכטערע בילדער:

דער סדר ביים בעל־שם... ניין, נישט ביים בעל־שם. דער סדר ביי א ייד א נגיד, צו וועלכן דער בעל־שם איז פלוצלינג געקומען צו גאסט. דער גביר איז א מתנגד געווען, און דער בעל־שם האָט זיך צו אים קוים איינגעבעטן צום סדר. אין בית־המדרש נאָכן דאווענען איז עס געווען.

— איך וועל אייך צונויז קומען... — האָט ער געזאָגט.

און דער גביר האָט געפרעגט דעם רב, צי מעג מען א חסיד צורופן צום סדר... מצרף זיין צום בענטשן... דער רב האָט נישט געהייסן מביש זיין.

און דער בעל־שם זיצט ביים סדר... אריבער מה נשתנה — עבדים היינו — פלוצלינג הייסט דער בעל־שם ברענגען נאָך אַן הגדה, מיט א קיטל, מיט א גארטעלע און אַ יארמולקע. לאכט מען. גיט ער אַ רוף: איך הייס! פריער האָט ער זיך קוים איינגעבעטן, און אצינד הייסט ער! דער גביר קוקט — דעם בעל־שמס אויגן פלאמען, קריגט ער פלוצלינג פחד, ברענגט מען, און מען לייגט פארן בעל־שם, וואָס ער האָט געהייסן. גיט דער בעל־שם אַ קאָפּ מיטן פוס אונטערן טיש און גיט אַ זאָג: יאנטעק, שטיי אויף! און פון אונטערן טיש הייבט זיך אויף און קריכט אפער א בלאסער שייגעץ, אָן א טראָפּן בלוט אין צורה, א בר־מנן מיט פארמאכטע אויגן — און ביים האלדז — א שניט! אלע שטאַרן פאר שרעק.

— יאנטעק, עפן די אויגן אויף!

יאנטעק טוט עס.

— יאנטעק, טוט אָן דעם קיטל, גארטל דיך ארום, נעם די יארמולקע אויפן קאָפּ!

יאנטעק פאָלגט.

— דערלאנגט אים אַ שטול. — יאנטעק, זיץ זיך!

יאנטעק זעצט זיך אין קיטל און אין דער יארמולקע.

— עפן די הגדה און זאָג!.. עולם, זאָגט!

און דער עולם ציטערט און זאָגט, און יאנטעק זאָגט מיט...

און פלוצלינג ווערט אויפגעבראָכן די טיר — מען איז געקומען געפינען דעם אונטערגעוואָרפענעם פגר... זוך היינט, זוך מאָרגן, מען גייט אוועק פארשעמט...

און דער בעל־שם ווענדט זיך דערנאָך צום אויפגעלעבטן מת:

— יאנטעק, מאַך צוריק די אויגן צו און גיי אויפן בית־הקברות און באַגראָב זיך אליין. נאָר ווייל דו האָסט זוכה געווען צו גיין אין א קיטל און צו זאָגן אַ יידיש וואָרט, באַגראָב זיך אויפן יידישן בית־עלמין... און אז דו וועסט טרעפן אברהם אבינו, זאָג אים — — —

אַ שטילער קלאַפּ אין טיר.

— אריין.

— אַ מעשהלע פאראַן?

— אלערליי, אלערליי...

182